

ANNA-MARIA TEPERI

IHMINEN TURVALLISUUDEN TEKIJÄNÄ

Gaudeamus

Kirjan kirjoitustyötä on tukenut Työsuojelurahasto
(rahoitusnumero 200483).

Copyright © 2023 Tekijä & Gaudeamus

Gaudeamus Oy
www.gaudeamus.fi

Kansi: Jussi Jääskeläinen
Kannen kuvat: Pexels

KL 37.1 • UDK 331.4

ISBN 978-952-345-221-3

Painopaikka: Tallinna Raamatutrükikoja OÜ, Tallinna 2023

Sisällys

I

TEORIA

1	Miksi ihmisen toiminnan ymmärtäminen on keskeistä turvallisuuden hallinnassa.	21
2	Inhimilliset tekijät teoriassa ja käytännössä	27
	<i>Inhimilliset tekijät keskeisenä, kokoavana tieteenalana . . . . .</i>	<i>27</i>
	<i>Inhimilliset tekijät turvallisuuskriittisillä aloilla . . . . .</i>	<i>31</i>
	<i>Ihminen turvallisuudessa – tutkimuksen eri näkökulmat ja kehitysvaiheet. . . . .</i>	<i>34</i>
	<i>Ihmisen ja turvallisuuden suhde käytännössä. . . . .</i>	<i>49</i>

II

TYÖKALU

3	HF Tool inhimillisten tekijöiden viitekehyksenä ja työkaluna	55
	<i>HF Toolin tavoite ja perusidea . . . . .</i>	<i>56</i>
	<i>HF Toolin teoreettiset viitekehykset. . . . .</i>	<i>58</i>
	<i>HF Toolin kokonaisuus, keskinäiset yhteydet ja keskiö. . . . .</i>	<i>77</i>
4	Yksilön toiminta ja piirteet	84
	1. <i>Ammattitaito, työn hallinta . . . . .</i>	<i>85</i>
	2. <i>Tilannetietoisuus . . . . .</i>	<i>89</i>
	3. <i>Normit ja sovitut toimintatavat . . . . .</i>	<i>94</i>
	4. <i>Kokonaisuuden ymmärtäminen. . . . .</i>	<i>101</i>
	5. <i>Tilanteiden ennakointi, oletukset ja varmistaminen . . . . .</i>	<i>104</i>
	6. <i>Yli- ja alikuormituksen hallinta . . . . .</i>	<i>107</i>
	7. <i>Vireystila: valppaus ja väsymys. . . . .</i>	<i>109</i>
	8. <i>Elämäntilanne ja stressi. . . . .</i>	<i>112</i>
	9. <i>Ikä ja työkokemus . . . . .</i>	<i>119</i>
	10. <i>Yleinen terveystilanne . . . . .</i>	<i>122</i>
	11. <i>Motivaatio, asenteet . . . . .</i>	<i>124</i>
	12. <i>Tunnereaktiot, mieliala . . . . .</i>	<i>128</i>
5	Työtoiminta ja työn piirteet	133
	20. <i>Työn laatu ja sisältö . . . . .</i>	<i>136</i>
	21. <i>Työn määrä. . . . .</i>	<i>137</i>

22. Työnjako ja töiden organisointi	138
23. Laitejärjestelmät ja työvälineet	140
24. Työmenetelmät ja ohjeet	145
25. Vaikutusmahdollisuudet omaan työhön	149
26. Työstä saatu palaute ja arvostus	150
27. Mahdollisuus kehittää työprosesseja	153
28. Koulutus	157
29. Fyysinen työympäristö	161
6 Ryhmän toiminta	164
30. Yhtenäinen kuva tilanteesta kaikilla	166
31. Ryhmän kaikkien jäsenten tietämyksen hyödyntäminen	169
32. Väärinkäsitykset ja niiden korjaaminen	174
33. Ryhmän rakenne, kiinteys ja sosiaaliset suhteet	176
34. Kommunikaatio eri yhteistyötahojen kesken	183
35. Tiedonkulku	193
36. Päätöksenteko ryhmässä	195
7 Organisaation toiminta	200
40. Johtamistapa ja -järjestelmä	201
41. Organisaatio- ja toimintakulttuuri	208
42. Organisaation eri osien välinen yhteistyö	214
43. Kokonaishallinta, työntekijöiden ymmärrys toistensa töistä	218
44. Tehdyt päätökset	225
45. Muutosten hallinta	229
46. Organisaatioiden välinen yhteistyö	232
47. Hallinnon tuki yksikölle (HR, talous)	237

III SOVELLUKSET

8 Kokemuksia kehittämishankkeista eri toimialoilla	243
<i>Inhimillisten tekijöiden hallinta lennonvarmistuksessa – 20 vuoden kehityskulku . . . . .</i>	<i>245</i>
<i>Ydinvoiman turvallisuusasiantuntijoiden tutkintaosaamisen kehittäminen . . . . .</i>	<i>264</i>
<i>Turvallisesti merellä – työpajoista koulutuksen kehittämiseen . . . . .</i>	<i>274</i>
<i>Ilmailun huollon turvallisuuskriittisten piirteiden tunnistaminen ja työn kehittäminen . . . . .</i>	<i>286</i>
<i>Raideliikenne – uusi, aktiivinen sovellusalue . . . . .</i>	<i>295</i>
<i>Elintarviketeollisuus – kohti parempaa turvallisuuskulttuuria . . . . .</i>	<i>303</i>
<i>Metsäteollisuuden logistiikka – inhimilliset tekijät puuterminaalien riskinarviointiin . . . . .</i>	<i>309</i>
<i>Sosiaali- ja terveydenhuolto – työturvallisuuden uudistaminen johtamisen kautta . . . . .</i>	<i>316</i>

	<i>Rakennusteollisuus – työkalun muokkaus ja HF-koulutus</i>	323
	<i>Yhteenvetoa eri toimialojen sovelluksista – ihminen</i> <i>turvallisuuden kehittäjänä</i>	327
9	Suosituksia toteutukseen jatkossa	335
	<i>HF Toolin kritiikki ja kehittämistarpeet</i>	335
	<i>HF-ajattelu organisaation eri toiminnoissa</i>	345
	<i>HF-soveltamiseen vaikuttavat tekijät ja tunnistettavat karikot</i>	347
	<i>Eväitä HF-näkökulmaa edistävälle asiantuntijalle</i>	350
	<i>HF-toiminnan soveltaminen ja arviointi – huomioita ja</i> <i>muistilista organisaatiolle</i>	355
10	HF-näkökulman merkitys, nykytila ja tulevaisuus	359
	<i>Inhimillisen toiminnan ja inhimillisten tekijöiden merkitys</i> <i>turvallisuudessa</i>	359
	<i>Työn turvallisuushaasteita nyt ja tulevaisuudessa</i>	361
	<i>Miten saada HF-näkökulma osaksi jokapäiväistä toimintaa?</i>	368
	Jälkisanat	373
	Liitteet	375
	1. <i>Kansainvälisiä suosituksia inhimillisten tekijöiden</i> <i>(human factors, HF) hallinnasta ilmailussa, raideliikenteessä,</i> <i>merenkulussa ja ydinvoimassa</i>	375
	2. <i>Ergonomian periaatteita laitejärjestelmäsuunnittelussa</i>	377
	3. <i>HF-sovellukset yhdeksällä eri toimialalla</i>	379
	Viitteet	383
	Kirjallisuus	392
	Kirjoittaja	413

Tapausesimerkit

1. Työn käsitteellisen hallinnan taso paperinvalmistuksessa 87
2. Normien noudattamattomuus riskinä veturinkuljettajan työssä 96
3. Ohjeistusta tukeva koulutus veturinkuljettajien
mobiililaitteiden käyttöön ajon aikana 99
4. Törmäysvaara lentokentällä 105
5. Kokemattoman ja kokeneen lääkärin erilaiset diagnoosit 120
6. Vastavalmistuneen opettajan työpaineet 121
7. Työmäärän ja aikapaineen kokeminen opetustyössä 137
8. Tuomio raskaan kaluston korjaamisesta vastaavalle yhtiölle 139
9. Ilmailun huollon työohjeet 146
10. Miten pitkälle ohjeet ja suositukset riittävät?
Toiminta koronapandemian aikana 147
11. Koulutuskäytäntöjen arviointi ydinvoimassa 158
12. Työhön perehdyttäminen ja turvallisten työtapojen
edellyttäminen 160
13. Yhteisen käsityksen puute –
palovammoja aiheuttanut työtapaturma 167
14. Käyttämättä jäävä tietämys paperinvalmistuksessa 173
15. Tilanteen hoitamisen epäselvyyttä lentokentän asematasolla 176
16. Teneriffan lento-onnettomuus 184
17. Tiedonkulun haasteita vuorotyössä 194
18. Häiriö elintarviketuotannossa –
vanhuksiin ja lapsiin kohdistuneet E. coli -epidemiat 198
19. Johdon positiivinen vaikutus työtapaturmien vähenemiseen 205
20. Johdon rooli turvallisuuteen opastamisessa ja puuttumisessa
metallialan työmaalla 206
21. Vanhan ja suojaamattoman tulppauskoneen puutteet tiedossa 207
22. Innostavan työyhteisön vaikutus –
koronarokotteen tehokkaampi hyödyntäminen 213
23. Koronapandemian hallinta Ranskan merivoimissa 217
24. Sähkökatkon hoitaminen pienessä kunnassa 220
25. Yhteistoiminnan ja mittaamisen kehittäminen yli yksikkörajojen –
kunnallistekniset työmaat kaupungin organisaatiossa 222
26. Koronapandemia sopeutumista vaativana muutoksena –
mielialaoireiden lisääntyminen 231
27. Yritysten sirpaleisuus rakennusteollisuudessa 233

Harjoitukset

1.	<i>Oman osaamisen arviointi</i>	89
2.	<i>Tilannetietoisuuden arviointi työtilanteessa</i>	94
3.	<i>Miten arvioida normien noudattamista poikkeaman tutkinnassa</i> . . .	97
4.	<i>Omaa työtä koskevan kokonaiskuvan kehittäminen</i>	103
5.	<i>Ennakoivan ja varmistavan työtavan kehittäminen</i>	106
6.	<i>Työstressin ja työuupumuksen ehkäisyyn ja hallinnan keinoja</i>	117
7.	<i>Motivaatioon vaikuttavat tekijät työpaikalla</i>	126
8.	<i>Tarve henkisesti vaativan työtilanteen purkamiseen</i>	132
9.	<i>Omien tietojen ja taitojen hyödyntäminen työssä</i>	137
10.	<i>Työpaikan pelisäännöt työn organisoinnille</i>	140
11.	<i>Ohjeiden ja menettelytapojen arviointi työpaikalla</i>	148
12.	<i>Omien vaikutusmahdollisuuksien arviointi työssä</i>	149
13.	<i>Palautteen ja arvostuksen saaminen työpaikalla</i>	151
14.	<i>Työn oppimisen ja kehittämisen keinot työpaikalla</i>	156
15.	<i>Koulutuksen tarpeiden, sisältöjen ja vaikutusten arviointi</i>	160
16.	<i>Jaetun tilannekuvan ja yhteisen käsityksen luominen työssä</i>	168
17.	<i>Ryhmädynamiikkatesti: sosiometriset valinnat</i>	172
18.	<i>Aktiivinen kuuntelu</i>	192
19.	<i>Päätöksentekokysymyksiä</i>	199
20.	<i>Kysymyksiä johdolle turvallisuuden varmistamiseksi</i>	207
21.	<i>Keskustelukysymyksiä työpaikan organisaatiokulttuurista ja turvallisuuskulttuurista</i>	212
22.	<i>Organisaation eri tahojen välisen yhteistyön arviointi</i>	218
23.	<i>Kysymyksiä organisaation kokonaishallinnan kehittämiseksi</i>	224
24.	<i>Päätöksenteon vaatimusten arviointi ennen päätöstä</i>	226
25.	<i>Epävarmuuden työstämisen ruudukko</i>	227
26.	<i>Muutoksen hoitaminen ja kohtaaminen</i>	232
27.	<i>Yhteistyön analyysi</i>	236
28.	<i>Henkilöstöhallinnon palvelut esihenkilöille, asiantuntijoille ja työntekijöille</i>	239